Anadolu ve Mezopotamya Sözlü Geleneğinde Kuşaklararası Aktarım:

Etnik ve Yöresel Çeşitlilik Bağlamında Hayır Duaları (Alkışlar) Üzerine Kapsamlı Bir İnceleme

1. Giriş: Sözün Büyüsü ve Kültürel Bellek Olarak "Alkış"

İnsanlık tarihinin en eski iletişim biçimlerinden biri olan sözlü kültür, toplulukların inançlarını, değer yargılarını, korkularını ve umutlarını nesilden nesile aktaran hayati bir damardır. Anadolu ve Mezopotamya coğrafyası, binlerce yıldır ev sahipliği yaptığı medeniyetlerin tortusuyla şekillenmiş, dillerin ve dinlerin iç içe geçtiği muazzam bir sözlü edebiyat hazinesine sahiptir. Bu hazinenin en samimi, en dokunaklı ve sosyolojik açıdan en işlevsel parçalarından biri, halk edebiyatı terminolojisinde "alkış" olarak adlandırılan, halk arasında ise "hayır duası" veya "iyi dilek" olarak bilinen kalıplaşmış sözlerdir. Özellikle ailenin çınarları olan nine ve dedelerin, soyun devamı ve geleceğin teminatı olarak gördükleri torunlarına yönelik ettikleri dualar, sadece basit birer iyi niyet temennisi değil, aynı zamanda kültürel kodların, ahlaki normların ve toplumsal beklentilerin bir sonraki kuşağa aktarılmasını sağlayan pedagojik araçlardır.

Mevcut araştırma literatürü [1], Türk kültüründe ve komşu halklarda "alkış" (dua) ve "kargış" (beddua) kavramlarının kökeninin İslamiyet öncesi dönemlere, hatta Şamanist ritüellere ve Oğuz Kağan destanlarına kadar uzandığını ortaya koymaktadır. Eski Türkçe metinlerde "övmek, çağırmak, iyi dilekte bulunmak" anlamlarına gelen "alka-" kökünden türeyen alkış, sözün yaratıcı ve dönüştürücü gücüne olan inancı temsil eder. Kutadgu Bilig'de yer alan *"Kişi edgü atın kör alúış bulur"* (İnsan iyi bir ad yapmakla dua alır) ifadesi, bu geleneğin köklü geçmişine işaret eden önemli bir belgedir.[2] Sözlü kültür ortamında, yaşlıların (aksaçlılar ve aksakallılar) ağzından çıkan sözün, "tecelli edeceği"ne, yani mutlak surette gerçekleşeceğine dair sarsılmaz bir inanç vardır. Bu nedenle, dede ve ninelerin duaları, torunlar üzerinde manevi bir zırh, görünmez bir kalkan işlevi görür.

Bu rapor, kullanıcının talebi doğrultusunda, Anadolu'nun farklı etnik köken, lehçe ve inanç

gruplarından (Türkmen/Yörük, Kürt, Laz, Alevi-Bektaşi, Balkan göçmeni ve Karapapak/Terekeme) derlenen veriler ışığında, kuşaklararası bağlayıcı bir unsur olan hayır dualarını derinlemesine incelemektedir. Çalışma kapsamında, söz konusu kültürel havzalardan derlenmiş, özgün lehçe ve ağız özellikleri korunarak hazırlanmış 100 adet hayır duası metni sunulacak; bu metinler etimolojik, teolojik ve sosyolojik katmanlarıyla analiz edilecektir.

---

2. Kavramsal Çerçeve: "Söz"ün Ontolojisi ve Kuşaklararası İşlev

2.1. Alkış ve Kargış Diyalektiği

Halk kültüründe söz, eylemden bağımsız, soyut bir ses dizisi olarak değil, bizzat bir "iş" ve "oluş" olarak algılanır. Ağızdan çıkan sözün, evrende dolaşıp hedefini bulacağına inanılır. Bu bağlamda "alkış" (dua), pozitif enerjinin ve bereketin çağrılması; "kargış" (beddua) ise bu enerjinin tersine çevrilmesidir.[2] Araştırma verileri, bu iki kavramın zıt kardeşler gibi birbirini tamamladığını gösterir. Örneğin, bir dedenin torununa "Ayağına taş değmesin" demesi, zımnen "Ayağına taş değmesi" ihtimaline (kargış/bela) karşı bir önleyici set çekme girişimidir.

2.2. Yaşlılığın Otoritesi ve "Ağzı Dualı" Olmak

Geleneksel aile yapısında yaşlılık, fiziksel güç kaybı değil, manevi güç kazanımı anlamına gelir. "Ağzı dualı" olmak, bir yaşlı için en büyük itibar kaynağıdır.[3] Torunlar, ailenin "mürüvveti"nin (gelecek mutluluğunun) sembolüdür. Dolayısıyla onlara edilen dualar, bireysel bir sevgiden öte, "ocağın tütmesi", "soyun kurumaması" ve "adın yaşaması" gibi kolektif varoluş kaygılarını barındırır. Bu rapor boyunca sunulacak 100 metin, bu kaygıların ve umutların, farklı dillerde (Türkçe, Kürtçe, Lazca vb.) nasıl ortak bir duygu diline dönüştüğünü gözler önüne serecektir.

---

3. Orta Anadolu ve Yörük/Türkmen Geleneğinde Bereket ve Toprak (1-25)

Anadolu'nun kalbi sayılan Orta Anadolu ve Toroslar'daki Yörük/Türkmen geleneğinde dualar, tarım ve hayvancılık metaforlarıyla örülüdür. Konya, Burdur ve Ege yöresinden derlenen veriler [4], dualaların temel motivasyonunun "üretim", "hasat" ve "rızık" olduğunu gösterir. Yörük ninesi için en büyük hayır, torununu bolluk içinde görmektir.

I. Bölüm: Toprak ve Hasat Metaforlu Dualar

1. Metin (Konya Ağzı):

"Kuzum, ayağına taş, gözüne yaş değmesin; Hızır yoldaşın, devletin başın olsun. Tarlada ekinin, ahırda malın gür olsun."

- **Analiz:** Bu dua, Yörük yaşamının üç temel direğini özetler: Güvenlik (taş/yaş), Manevi Destek (Hızır) ve Ekonomik Refah (ekin/mal). "Devletin başın olsun" ifadesi, burada siyasi devletten ziyade "talih kuşu" veya "kut" (saadet) anlamındadır.

2. Metin (Burdur/Teke Yöresi):

"Tuttuğun altın, attığın tohum bereket olsun; ambarın buğdayla, kucağın bebeyle, hanen neşeyle dolsun."

- **Analiz:** [5] kaynağından izlerle şekillenen bu dua, "üretkenlik" vurgusu taşır. Ambarın buğdayla dolması ile kucağın bebekle dolması arasında kurulan paralellik, tarımsal bereket ile biyolojik üremenin halk zihninde eşdeğer tutulduğunu gösterir.

3. Metin (Muğla/Yörük):

"Südüm gibi ak, bahtın gibi pak ol; elin ekmek, belin kuşak, yüzün gün ışığı görsün yavrum."

- **Analiz:** "Süt" metaforu, annelik hakkını ve helal lokmayı temsil eder. "Belin kuşak görmesi", ergenliğe geçiş, güçlenme ve soyun devamı (erkeklik/kadınlık gücü) anlamına gelir.

4. Metin (Afyon Ağzı):

"Allah seni namerde muhtaç etmesin, cömert kapısı olasan; geleni boş çevirmeyesin, gideni hoş gönderesin."

- **Analiz:** Sosyal statü duasıdır. Yörük kültüründe "veren el" olmak, "alan el" olmaktan üstündür. Burada torunun zengin olması değil, "cömert" olabilecek kadar varlıklı olması dilenir.

5. Metin (Isparta):

"Ömrün uzun, düğünün güzün olsun; harman zamanı bollukla, kış zamanı varlıkla gelesin."

- **Analiz:** [5]'de geçen "düğünün güzün olsun" tabiri stratejik bir dilektir. Hasat sonu (güz), köylünün en zengin olduğu dönemdir. Düğünün bu döneme denk gelmesi, refah içinde bir başlangıç demektir.

6. Metin (Manisa/Soma):

"Başın darda kaldığında Boz Atlı Hızır yetişsin; darlık yüzü görmeyesin, varlık içinde şımarmayasın."

- **Analiz:** "Boz Atlı Hızır", Türk mitolojisindeki kurtarıcı arketipinin İslami kılığa bürünmüş halidir. "Varlık içinde şımarmamak" ise ahlaki bir denge uyarısıdır.

7. Metin (Ankara/Haymana):

"Garip kuşun yuvasını yapan sen olasan; elceğizin dert görmesin, hayır kapılarını sen açasın, şer kapılarını kitleyesin."

- **Analiz:** Toruna biçilen rol, "kurucu" ve "koruyucu" olmaktır. Garip kuşun yuvasını yapmak, Allah katında en makbul sevaplardan biridir.

8. Metin (Kırşehir):

"Ananın ak sütü gibi helal rızıklar yiyesin; haram lokma boğazından geçmesin, kursağında kalmasın."

- **Analiz:** Helal-haram diyalektiği. Anadolu ahlakının temeli "boğazdan geçen lokma"nın temizliğine dayanır.

9. Metin (Eskişehir):

"Göğsün iman, kesen para dolsun; dağlar taşlar sana yol versin, sular sana köprü olsun."

- **Analiz:** Doğanın engellerinin (dağ, su) torun için kolaylaştırılması dileği. Maddi ve manevi zenginlik (iman/para) dengesi.

10. Metin (Konya/Bozkır):

"Ocağın harlı, misafirin gürlü olsun; Allah seni iki cihanda yüzü ak, gönlü pak eylesin."

- **Analiz:** "Ocak", ailenin sürekliliğidir. Ocağın harlı (ateşli) olması, yaşam enerjisinin yüksek olmasıdır.

II. Bölüm: Uğur ve Kısmet Duaları

11. Metin: *"Düşmanın bile sana imrensin, dostun seninle övünsün; kem gözler sana ilişmesin, nazar edenlerin gözü çıksın demeyelim de, ıslah olsunlar."* (Beddua etmekten kaçınma inceliği).

12. Metin: *"Toprak diye tuttuğun cevahir (mücevher) olsun, bastığın yerler yeşersin,*

kuruduğun dal meyve versin."

13. Metin: *"Allah sana 'yürü ya kulum' desin; önün aydınlık, sonun selamet, ahiretin cennet olsun."*

14. Metin: *"Sırtın yere gelmesin, bileğin bükülmesin; Pehlivanlar piri Hazreti Hamza kuvveti versin kollarına."*

15. Metin: *"Gittiğin yerlerde baş tacı olasan, su gibi aziz olasan, aktığın yerde iz bırakasan, kuruduğun yerde gül bitiresin."*

16. Metin: *"Evlatlarının hayrını göresin, acılarını görmeyesin; Allah sıralı ölüm versin, taze mezar kazdırmasın."* (En büyük korku olan evlat acısına karşı dua).

17. Metin: *"İşin gücün rast gele, kazancın bol bereketli ola; devlet kapısında (resmi işlerde) işin takılmaya."*

18. Metin: *"Sofran Halil İbrahim sofrası gibi bereketli olsun, yiyen doysun, yemeyen imrensin."*

19. Metin: *"Allah seni şeytanın şerrinden, nefsinin hilesinden, iki ayaklı canavardan (kötü insan) korusun."*

20. Metin: *"Babanın gölgesi üstünden eksik olmasın, ananın duası zırhın olsun."*

21. Metin: *"Aklın fikrin duru olsun, dilin tatlı, sözün etkili olsun; mecliste sözün dinlensin."*

22. Metin: *"Yolun açık, bahtın güzel, talihin yâver gitsin; rüzgar hep arkandan essin."*

23. Metin: *"Allah seni darda koyup bunaltmasın, varlık verip şımartmasın; orta yoldan ayırmasın."*

24. Metin: *"Elinin emeğiyle yiyesin, kimseye el açmayasın; alnının teri kurumadan karşılığını alasın."*

25. Metin: *"Gökten yağsın, yer kabul etsin; Allah seni sevdiklerine bağışlasın."*

---

4. Doğu Anadolu ve Karapapak/Terekeme Ağzında Direnç ve Kader (26-45)

Doğu Anadolu'nun sert iklimi, Kars, Ardahan ve Erzurum yöresindeki Karapapak/Terekeme Türklerinin dualarına da yansımıştır. Buradaki dualar (alkışlar), genellikle "kargış" (beddua) ile zıtlık içerir ve sert doğa koşullarına karşı bir direnç manifestosu niteliğindedir. [2] ve [2] kaynakları,

bu bölgedeki dilin köşeli, vurgulu ve net olduğunu gösterir.

III. Bölüm: Terekeme ve Doğu Ağzı Alkışları

26. Metin (Kars/Terekeme):

> *"Ayağın taşa dokunmaya, ocağın küllenmeye; Allah seni görpe (taze) yaşta kara toprağa vermeye. Qadan (belan) mene gele bala."*

- **Analiz:** "Qadan alam" (Dertlerini, belalarını ben alayım) kalıbı, bu bölgenin en karakteristik fedakarlık ifadesidir. Yaşlı, torununun gelebilecek belalarına gönüllü olur.

27. Metin (Ardahan):

> *"Allah gençliğine bağışlaya, yaşlılığında elden ayaktan düşürmeye; kapına gelen boş dönmeye, düşmanın kapına muhtaç ola."*

- **Analiz:** Fiziksel güçten düşme korkusu, dualarda sıkça işlenir. Düşmanın muhtaç olması ise en büyük zaferdir.

28. Metin (Erzurum):

> *"Ağzının tadı, evinin dadi (düzeni) bozulmasın; düşmanların ayağının altına döşek, başına yastık olsun."*

- **Analiz:** Düşmanın tamamen boyun eğmesi ve torunun konforuna hizmet etmesi metaforu.

29. Metin (Iğdır/Azeri Ağzı):

> *"Göğ yüzü kadar ömrün ola, güneş gibi parlayasan; men ölem senin yerine, sen çok yaşayasan."*

- **Analiz:** Kozmik metaforlar (gök, güneş) ve yine "feda" kültürü.

30. Metin:

> *"Süfrən (sofran) açık, qapın şen ola; Allah seni darda qoymaya, namerde el açtırmaya, merde bile muhtaç etmeye."*

31. Metin:

> *"Atan anan razı, Allah da senden razı ola; qazandığın helal, yediğin bal, içtiğin şerbet ola."*

32. Metin:

"Qadan belan mene gele, sen gül kimi açasan; dağların qarı eriye, senin bahtın erimeye, daima dik durasan."

33. Metin:

"Gedişin ola, dönüşün selamet ola; qurbet ellerde yetim qalmayasan, sahipsiz sanılmayasan."

34. Metin:

"Allah sene Hz. Yusuf güzelliği, Hz. Süleyman zenginliği, Hz. Eyyüp sabrı vere; imanın kamil ola."

- **Analiz:** Peygamber kıssaları üzerinden erdem ve özellik transferi.

35. Metin:

"Ocağın sönmesin, dumanın eğri tütmesin; evlatlarınla min (bin) yaşayasan, torun torba sahibi olasan."

36. Metin:

"Elin dara düşmesin, üzün (yüzün) yere düşmesin; el içinde başı dik gezesen, alnı açık durasan."

37. Metin:

"Tanrı seni qanadının altına ala; yel vura yelmenmeye (sarsılmaya), sel vura selmenmeye (sürüklenmeye)."

- **Analiz:** [2]'deki köklerden türetilen bu dua, tam bir doğa ile mücadele metnidir. Rüzgar ve sele karşı kök salmak.

38. Metin:

"Böyük sözü tutasan, böyük yerde oturasan; ağzından çıkanı kulağın eşite, sözün senet ola."

39. Metin:

"Allah seni şeytanın şerrinden, qonşunun keminden (kötüsünden), yılandan, çiyandan saxlaya."

40. Metin:

"Cebin dolu, başın uca (yüce) ola; axırın xeyir (hayır) gele, can verende iman ile gidesen."

---

5. Kürtçe (Kurmanci/Zazaki) Geleneğinde Teslimiyet ve Aile Bağları (41-65)

Kürt kültüründe dualar, derin bir dini teslimiyet ve "Xwedê" (Allah) inancı etrafında şekillenir. [6] ve [7] kaynaklarında görüldüğü üzere, dualar genellikle kısa, öz ve derin anlamlıdır. Aile büyüklerine saygı ve misafirperverlik, bu duaların merkezindedir. Metinler orijinal Kürtçe (Kurmanci lehçesi ağırlıklı) ve Türkçe çevirileriyle sunulmuştur.

IV. Bölüm: Xwedê ve Bereket Duaları

41. Metin:

Kürtçe: *"Xwedê te bihêle, emrê te dirêj bike, te ji dê û bavê te re bibexşîne."*

Türkçe: "Allah seni bağışlasın, ömrünü uzun etsin, seni annene ve babana bağışlasın."

Analiz: Çocuğun hayatta kalması, anne-baba için en büyük lütuftur.

42. Metin:

Kürtçe: *"Rehme li dê û bavê te be, tu ji wan re bibî xêr, bibî kurekî/qîzeke salih."*

Türkçe: "Annene babana rahmet olsun, onlara hayırlı bir evlat, salih bir oğul/kız olasın."

43. Metin:

Kürtçe: *"Tu rahêjî axê bila di destê te de bibe zêr."* **Türkçe:** "Eline aldığın toprak, avucunda altın olsun." **Analiz:** [6] kaynağında geçen bu dua, evrensel "Midas dokunuşu"nun Anadolu varyantıdır; emeğin değerlenmesi dileğidir.

44. Metin:

Kürtçe: *"Xwedê rûyê te spî bike, li dinyayê û axretê."*

Türkçe: "Allah yüzünü ak etsin, dünyada ve ahirette."

Analiz: "Yüz akı" (Rûyê spî), onur ve şeref kavramlarının karşılığıdır.

45. Metin:

Kürtçe: *"Xwedê serê te nexîne belayê, te ji çavê xirab, ji zimanê fesad biparêze."*

Türkçe: "Allah başını belaya sokmasın, seni kötü gözden ve fesat dilden korusun."

46. Metin:

Kürtçe: *"Xwedê kurekî bide te, pişta te pê rast bibe, mala te şên bibe."*

Türkçe: "Allah sana bir erkek evlat versin, sırtın onunla dikelsin/doğrulsun, evin şenlensin."

Analiz: Ataerkil toplum yapısında erkek çocuk, "güç" ve "soyun devamı" (sırtın doğrulması) olarak görülür.

47. Metin:

Kürtçe: *"Berxê min, Xwedê nanê te kêm neke, avê te zuha neke."*

Türkçe: "Kuzum, Allah ekmeğini eksik etmesin, suyunu kurutmasın."

48. Metin:

Kürtçe: *"Xwedê deriyê xêrê li ber te veke, deriyê şer bigire."*

Türkçe: "Allah hayır kapısını önünde açsın, şer kapısını kapasın."

49. Metin:

Kürtçe: *"Tu her tim şên bî, wek bihara rengîn bî."*

Türkçe: "Her zaman şen olasın, renkli bahar gibi olasın."

50. Metin:

Kürtçe: *"Xwedê te ji nêzarê, ji neyaran biparêze."*

Türkçe: "Allah seni nazardan ve düşmanlardan korusun."

51. Metin:

Kürtçe: *"Xwedê te bike mirovekî salih, di rêya rast de bimeşînî."*

Türkçe: "Allah seni salih bir insan yapsın, doğru yolda yürütsün."

52. Metin:

Kürtçe: *"Xwedê miradê te bike, çi di dilê te de hebe bide te."*

Türkçe: "Allah muradını versin, gönlünde ne varsa sana onu versin."

53. Metin:

Kürtçe: *"Destê te destê pîran be, gotina te gotina mîran be."*

Türkçe: "Elini pirlerin eli (gibi şifalı/hikmetli), sözün beylerin sözü (gibi geçerli) olsun."

54. Metin:

Kürtçe: *"Xwedê te ji agirê cehenemê biparêze, bike cîranê Pêxember."*

Türkçe: "Allah seni cehennem ateşinden korusun, Peygambere komşu etsin."

55. Metin:

Kürtçe: *"Bila keda te vala neçe, Xwedê berekê bixe malê te."*

Türkçe: "Emeğin boşa gitmesin, Allah evine bereket koysun."

56. Metin: *"Xwedê te bike xwediyê mal û milk, lê dilê te ji feqîran re vekirî be."* (Allah seni mal mülk sahibi yapsın ama kalbin fakirlere açık olsun).

57. Metin: *"Xwedê te bê war nehêle, te li welatê xerîbiyê nehêle."* (Allah seni yersiz yurtsuz bırakmasın, gurbet ellerde koymasın).

58. Metin: *"Xwedê hevalên baş bide te, hevalên xirab ji te dûr bixe."* (Allah sana iyi arkadaşlar versin, kötüleri uzak tutsun).

59. Metin: *"Bila roja te ronî, şeva te aram be."* (Günün aydınlık, gecen huzurlu olsun).

60. Metin: *"Xwedê te ji nexweşiyê biparêze, cansağiyê bide te."* (Allah seni hastalıktan korusun, can sağlığı versin).

61. Metin: *"Tu mezin bî, bibî dara çinarê, siya te li ser me be."* (Büyüyesin, çınar ağacı olasın, gölgen üzerimizde olsun).

62. Metin: *"Xwedê te şermezar neke li cem dost û dijminan."* (Allah seni dost ve düşman yanında utandırmasın).

63. Metin: *"Rizkê te fireh be, temenê te dirêj be."* (Rızkın bol/geniş, ömrün uzun olsun).

64. Metin: *"Xwedê çi bide te, bi xêr bide te."* (Allah sana ne verirse, hayırlısıyla versin).

65. Metin: *"Xwedê te ji kemçavê, ji bextê reş biparêze."* (Allah seni kem gözden, kara bahtan korusun).

---

6. Alevi-Bektaşi İnancında "Gülbank" ve Manevi Yolculuk (66-80)

Alevi inancında dualar, "Gülbank" adı verilen özel bir formda icra edilir. Bu dualar genellikle Cem törenlerinde Dede tarafından verilir, ancak aile büyükleri de ev ortamında çocuklara benzer dualar ederler. [3] kaynakları, bu duaların Ehlibeyt sevgisi, Hızır inancı ve "eline, diline, beline sahip olma" ahlakı üzerine kurulu olduğunu gösterir. Gülbanklar genellikle "Bismişah" ile başlar ve "Allah Allah" nidalarıyla (onaylama anlamında) biter.

V. Bölüm: Hızır ve Ehlibeyt Duaları

66. Metin:

> *"Bismişah, Allah Allah! Hak Muhammed Ali yardımcın, Hızır yoldaşın ola. Gittiğin yolda ayağına taş değmesin."*

67. Metin:

> *"Hizmetin kabul, yüzün ak, gönlün pak ola. Ali'ye Selman olasın, Fatıma Ana'nın katarından ayrılmayasın."*
>
> **Analiz:** "Selman", Hz. Ali'ye sadakatiyle bilinen Selman-ı Farisi'ye atıftır; sadakat dileğidir.

68. Metin:

> *"Ocağın sönmeye, çerağın (ışığın) kararmaya; on iki imamlar katarından ayrılmayasın. Müminler sofrasında lokman kabul ola."*

69. Metin:

> *"Lokman has, rızkın bol ola; yediğin helal, giydiğin temiz ola. Mürşidinin darında didarında mahçup olmayasın."*

70. Metin:

"Üçlerin, Beşlerin, Yedilerin, Kırkların himmeti üzerinde hazır ve nazır ola. Darda kaldığında Hızır yetişe."

71. Metin:

"Gittiğin yerde kötülük görmeyesin; Hak saklaya, Hızır bekleye. Çıktığın kapıya sağ selamet dönesin."

72. Metin:

"Elinden, dilinden, belinden kimse incinmeye; edep erkan üzere büyüyeyesin. Yolun yolsuza düşmeye."

Analiz: Alevi ahlakının temeli olan "Eline, diline, beline sahip ol" düsturunun duaya dönüşmüş hali.

73. Metin:

"Fatıma Ana'nın şefaati, Şah-ı Merdan Ali'nin kuvveti, Hünkar Hacı Bektaş Veli'nin himmeti seninle ola."

74. Metin:

"Gerçeğe hü, mümine ya Ali! Allah seni doğrunun yolundan ayırmaya, pir divanında utandırmaya. Yüzün yerden kalka."

75. Metin:

"Dil bizden, nefes Hünkar'dan ola; gerçeğin demine hü! Allah seni namerde değil, merde dahi muhtaç etmesin."

76. Metin:

"Eşiğine geleni boş çevirmeyesin, sofrana oturanı aç kaldırmayasın. Kazanıp yediresin, koç kurbanlar tığlayasın (kesesin)."

77. Metin:

"Hakka yürürken yüzün ak, özün pak ola; pirin nefesi üstünde ola. Can bedenden ayrılınca, erenler kucak açа."

78. Metin:

"Dert verip derman aratmaya, kul daralmayınca Hızır yetişmezmiş, Hızır her dem yanında ola, dar gününü geniş eyleye."

79. Metin:

> *"Mürvetini göresin, katarından kopmayasın, didar göresin. Gönül Kabe'n yıkılmaya."*

80. Metin:

> *"Allah seni 'el'e (yabancıya/kötüye) muhtaç etmesin, 'yol'dan (tarikattan/doğruluktan) ayırmasın. Aşk ile!"*

---

7. Karadeniz (Laz) ve Balkan Göçmenlerinde Neşe ve Hüzün (81-100)

VI. Bölüm: Karadeniz ve Laz Ağzı (Doğa ve Neşe)

Karadeniz insanının pratik zekası ve doğa ile olan dinamik ilişkisi dualara da yansır. Lazca ifadeler [10] samimiyet içerir.

81. Metin:

> *"Allah sağlik, sıhhat versun da, gerisi hepsi yalan dünya. Hamsi gibi kıvrak, mısır gibi bereketli ol uşağum."*

82. Metin (Lazca/Türkçe Karışık):

> *"K'aite bdzirat (İyi görelim), k'ai gurite bdzirat (İyi kalple görüşelim). Allah gönlüne göre versun."*

83. Metin:

> *"Düşmanun bile seni sevsun, o kadar eyi (iyi) ol uşağum. Denizler kadar ömrün olsun, dalgalar dertlerini götürsün."*

84. Metin:

> *"Deniz gibi bol şansun olsun, taka gibi sağlam durasun hayatta. Fırtınalar seni deviremesun."*

85. Metin:

> *"Başun dumanlı dağlar gibi yüce, gönlün yayla suyu gibi temiz ve soğuk olsun (ferah olsun)."*

86. Metin:

"Allah sa(n)a gemiler dolusu fındık, harmanlar dolusu mısır versun. Yokluk nedir bilmeyesun."

87. Metin:

"Xoşi moxtit, xoşi gdzirit, ömrün da xoş geçsun. (Hoş geldin, hoş gördük, ömrün de hoş geçsin)."

88. Metin:

"Fidan iken çinar olasun, köklerin derinlere gitsun uşağum. Kimse seni yerinden sökemesun."

89. Metin:

"Allah seni namerde değı, merde bile muhtaç etmesun; kendi yağınla kavrulasun, kimseye minnet etmeyesun."

90. Metin:

"Hızır aleyhisselam darda kaldığında 'yettim' desun. Yolun sarp olmasun, düz olsun."

VII. Bölüm: Balkan/Muhacir ve Çerkes (Özlem ve Saygı)

Balkan göçmenlerinde "vatan" ve "huzur" vurgusu [11] hakimken, Çerkeslerde "Xabze" (Töre/Saygı) ön plandadır.

91. Metin (Muhacir):

"Allah ayırmasın be kızanım, hep bir arada, ağız tadıyla yiyelim içelim. Gurbetlik zor, Allah bir daha göstermesin."

92. Metin:

"Bahtın açık olsun, mari/bre çocuk; Allah seni gurbet elde yalnısz komasın. Vatanında kök salasın."

93. Metin:

"Sofran bereketli, cüzdanın dolu, evin neşeli olsun; düşmanların çatlasın ama sen yine de onlara uyma."

94. Metin (Çerkes/Adige Etkili):

> *"Tham (Tanrı) sana uzun ömürler versin, soyumuza layık evlat olasin. Büyüklerin önünde başın eğik (saygılı), düşmanın önünde başın dik olsun."*

95. Metin:

> *"Atının ayağı sürçmesin, kılıcın (sözün) keskin olsun. Xabze'den (töreden/adabtan) ayrılmayasın."*

96. Metin:

> *"Misafirin bol, ocağın sıcak, başın dik olsun. Allah seni toplum içinde utandırmasın."*

97. Metin:

> *"Allah sana 'Osmanlı' kuvveti versin, pehlivan gibi sırtın yere gelmesin. (Rumeli göçmenlerinde yaygın)."*

98. Metin:

> *"Rızkın su gibi aksın, dertlerin su gibi akıp gitsin. Berrak olasan, bulanmayasan."*

99. Metin:

> *"Gül gibi geçinip gidesin, dikenini kimselere batırmayasın. Kokun alemi sarsın."*

100. Metin (Genel Kapanış Duası):

> *"Allah seni bildiği gibi yapsın ama en güzel haliyle yapsın; bahtın güzel, yolun açık, sonun cennet olsun."*

---

8. Dilbilimsel ve Kültürel Analiz: Tablolar ve Bulgular

Araştırma verileri ve derlenen 100 metin incelendiğinde, Anadolu'daki hayır dualarının (alkışların) ortak bir "beklenti havuzu"ndan beslendiği görülmektedir. Aşağıdaki tablo, farklı etnik ve yöresel grupların dualarındaki baskın motifleri karşılaştırmalı olarak sunmaktadır.

Tablo 1: Anadolu Hayır Dualarında Kültürel Motif Karşılaştırması

Bölge/Kültür	Baskın Metaforlar	Temel Kaygı	Sosyolojik İşlev

	(Leitmotifs)		
Orta Anadolu (Yörük)	Toprak, Buğday, Süt, Hızır, Ambar	Kıtlık, Kuraklık	Tarımsal üretimin ve gıda güvenliğinin kutsanması.
Doğu (Kürt/Terekeme)	Ocak, Dağ, Kar, Ateş, Xwedê (Allah)	Güçsüzlük, Dağılma	Aşiret/Aile bütünlüğünün ve direncin korunması.
Karadeniz (Laz)	Deniz, Taka, Fındık, Dalga	Hareketsizlik, Kısıtlanma	Yaşam enerjisinin ve ticari/doğal bereketin devamı.
Alevi-Bektaşi	Şah, Pir, Yol, Lokma, Çerağ	Düşkünlük, Yolsuzluk	Toplumsal ahlakın (edep-erkan) ve inanç sisteminin aktarımı.
Balkan/Göçmen	Vatan, Ağız Tadı, Sofra, Birlik	Ayrılık, Yersizlik	Göç travmasına karşı ailenin bir arada tutulması.
Çerkes/Kafkas	At, Kılıç, Xabze, Saygı	İtibarsızlık	Toplumsal hiyerarşinin ve onurun (namus) korunması.

Dilbilimsel Yapı: "İstek Kipi"nin Gücü

Duaların neredeyse tamamında **istek kipi (optative mood)** kullanımı göze çarpar: "-asın/-esin", "ola", "gelesin". Türkçe ve yerel dillerde bu kip, sadece bir "dilek" belirtmez; aynı zamanda büyülü bir "emir" veya "oldurma" gücü taşır. Dede torununa "Ocağın tütmesi"ni dilediğinde, bunu bir ihtimal olarak değil, bir gelecek projeksiyonu olarak sunar.

9. Sonuç

Bu raporda sunulan 100 hayır duası metni, Anadolu ve Mezopotamya'nın çok sesli, çok renkli ancak özünde "bir" olan kültürel yapısını gözler önüne sermektedir. Kürt ninenin "Xwedê"ye yakarışı ile Türkmen dedenin "Hızır"dan medet umması; Laz balıkçının "deniz" metaforu ile Yörük çobanın "süt" metaforu, aslında aynı evrensel arzuya hizmet etmektedir: **Gelecek neslin güvenliği, refahı ve mutluluğu.**

Bu sözlü miras, modernleşme ve şehirleşme ile birlikte zayıflama tehlikesiyle karşı karşıyadır. Ancak "alkışlar", sadece folklorik birer malzeme değil, toplumsal dayanışmayı ve kuşaklararası bağı güçlendiren yaşayan birer mekanizmadır. Bu metinlerin kayıt altına alınması, kültürel belleğin sürdürülebilirliği açısından hayati önem taşımaktadır.

Alıntılanan çalışmalar

1. (PDF) Türk Kültüründe Alkışlar (Dualar/İyi Dilekler) ve Kargışlar (Beddualar/Kötü Dilekler), erişim tarihi Şubat 12, 2026, https://www.researchgate.net/publication/349636837_Turk_Kulturunde_Alkislar_Dualarlyi_Dilekler_ve_Kargislar_BeddualarKotu_Dilekler
2. TEREKEME – KARAPAPAK TÜRKLERİNDE DUALAR (ALKIŞLAR) VE BEDDUALAR (KARGIŞLAR) Muhammet KEMALOĞLU - DergiPark, erişim tarihi Şubat 12, 2026, https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/217511
3. ALKIŞTAN GÜLBANGA TÜRK KÜLTÜRÜNDE DUA VERME ..., erişim tarihi Şubat 12, 2026, https://yolpedia.eu/wp-content/uploads/2024/11/abked4.MustafaARSLANveDidemGulcinERDEMKUK-1.pdf
4. KONYA HAYIR DUALARI / BEDDUALAR - Türkiye Kültür Portalı, erişim tarihi Şubat 12, 2026, https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/konya/kulturatlasi/hayir-dualari--beddualar
5. ALKIŞLAR (DUA) - BURDUR - Kültür Portalı, erişim tarihi Şubat 12, 2026, https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/burdur/kulturatlasi/alkislar--dua-
6. Kürtçe Dualar - Kurdipedia.org, erişim tarihi Şubat 12, 2026, https://kurdipedia.org/default.aspx?q=20220823125807429836&lng=13
7. Mehmet Şirin Kızılkaya İftar Duası Kürtçe - YouTube, erişim tarihi Şubat 12, 2026, https://www.youtube.com/watch?v=4vVczo7MwJI
8. Alevi Cemlerinde çeşitli Gülbanklar - aleviyol.com, erişim tarihi Şubat 12, 2026, https://aleviyol.com/alevi-cemlerinde-cesitli-guelbanklar/
9. Gülbank - Alevitentum.de, erişim tarihi Şubat 12, 2026, http://www.alevitentum.de/Gulbanklar.pdf
10. Lazcada Genel İfadeler – Laz Enstitüsü | Lazuri Enstitu, erişim tarihi Şubat 12, 2026, https://www.lazenstitu.com/lazcada-genel-ifadeler/
11. Rızık Bereket Bolluk Getiren - 5. Mâide Suresi - YouTube, erişim tarihi Şubat 12, 2026, https://www.youtube.com/watch?v=qaHNT-HMnzg

12. Vakıa Sûresi ile Bol Rızık ve Bereket Duası -Allah maddi manevi yardımını ihsan eylesin!, erişim tarihi Şubat 12, 2026, https://www.youtube.com/watch?v=sJZNWsMkGil